



education

Department:
Education
North West Provincial Government
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

PROVINSIALE ASSESSERING

GRAAD 10

**GESKIEDENIS
NOVEMBER 2024
ADDENDUM**

Hierdie addendum bestaan uit 14 bladsye.

VRAAG 1: HOE HET DIE BRITSE KOLONIALE BEHEER VAN SUIDELIKE AFRIKA DAARTOE GELEI DAT INHEEMSE BEVOLKINGS IN DIE ARBEIDSMAG GEDWING IS?**BRON 1A**

Die bron hieronder verwys na die begin van Europese kolonialisme wat by die Kaap deur die Nederlanders begin is en hulle is deur die Britte opgevolg.

Die Nederlanders was sedert 1652 aan die Kaap en het 'n verversingsstasie daar opgerig. Na baie suksesvolle jare aan die Kaap is die VOC deur probleme geteister. Teen die laat 18de eeu was die VOC bankrot en kon dit nie meer bekostig om sy kolonie te administreer nie. In 1803 is die Kaap aan die Nederlandse regering teruggegee.

In 1806 het 'n Britse vloot aan die Kaap geland en troepe het Kaapstad beset. Die Nederlanders het uiteindelik oorgegee en Brittanje het die Kaapkolonie vir die tweede keer oorgeneem. Swart en wit inwoners was nou Britse onderdane

Toe die Britte in 1806 vir die tweede keer beheer oor die Kaap oorgeneem het, het hulle nuwe idees van regeer saamgebring. Hulle het die uitbreiding van landbouproduksie aangemoedig en die Kaap het koring, wyn en merinowol begin uitvoer.

[Uit: New Generations History: Learner's book: Stephenson C, et al]

BRON 1B

Die bron hieronder verduidelik oor die veranderende patrone van arbeid in Suid-Afrika toe slawe deur die Britte vrygelaat is.

Die afskaffing van slawehandel in 1807 in Brittanje het beteken dat daar 'n verbod was op die invoer van nuwe slawe na die kolonies. Mense wat reeds slawe was en hul pasgebore kinders het egter steeds slawe gebly en kon steeds verkoop word. Hierdie nuwe wette het beteken dat slawe duurder geword het, omdat daar minder slawe beskikbaar was. In die Kaapkolonie moes alle slawe nou geregistreer word en die verkoop van slawe is gekontroleer. Gedurende die volgende paar jaar is wette aangeneem om die lewe van slawe te verbeter, byvoorbeeld om hulle toe te laat om te trou, gesinne toe te laat om saam te woon, wat vereis dat slawe-eienaars hul slawe 'n redelike hoeveelheid kos, skooling en klere gee, hul werksure beperk en hul straf beheer.

Alle slawe in die Britse kolonies is uiteindelik in Desember 1834 bevry, maar hulle moes die volgende vier jaar, tot Desember 1838, vir hul voormalige eienaars werk voordat hulle werklik vry was om te trek. Die bevryde slawe aan die Kaap is niks gegee om hulle te help om 'n nuwe lewe mee te begin nie. Hulle het nie geld, grond of opleiding ontvang nie. Sommige het voortgegaan om dieselfde soort werk te doen, hetsy saam met hul vorige eienaars, of op verskillende plekke. Baie slawe het na die stad getrek om werk te soek. Ander het na die sendingstasies getrek, waar Christenslawe stukke grond gekry het. Sommige slawe het probeer om met hul gesinne te herenig.

[Uit: Focus History Learner's book: Johanesson, B, et al]

BRON 1C

Die visuele bron hieronder wys Afrika-trekarbeiders in 'n mynkompleks waar hul bewegings streng beheer is om diefstal en ontsnapping uit die myne te voorkom.



[Uit the History of South Africa – Show Me South Africa. (showmesa.ca.za) Accessed 22/07/2024]

BRON 1D

Die bron hieronder verduidelik hoe Swart Suid Afrikaners tot trekarbeid gedwing is.

Met die begin van mynbou, is baie swart Suid-Afrikaners gedwing om trekarbeiders te word. Dit was die enigste manier om geld te verdien, maar het steeds bande behou met hul ou lewenswyse op hul plase (huis).

- Onder die stelsel sal werkers vir 'n kontraktydperk van drie tot twaalf maande werk en dan teruggaan huis toe na hul gesinne.
- Myneienaars het gou agtergekom dat as lone te laag was, trekarbeiders dikwels verkies het om nie terug te keer werk toe nie, maar eerder op hul plase te bly.

Die mynmaatskappye moes maniere vind om landelike Afrikane tot trekarbeid te dwing. Met die hulp van die Britse en Boereregerings in Suid-Afrika het hulle 'n manier gevind om dit te doen. Die meeste Afrikane was bestaansboere; hulle het nie aan die geldeconomie deelgeneem nie.

- Die koloniale regering het belasting ingestel om swart Suid-Afrikaanse werkers te dwing om werk te gaan kry om die belasting te kan betaal.
- Om hierdie belasting te betaal, moes swart Suid-Afrikaanse werkers vir 'n aantal maande op 'n slag in die myne werk
- Op hierdie manier het mynmaatskappye goedkoop arbeid gekry wat hulle nodig gehad het
- Hierdie dwangarbeidstelsel het tot 'n magdom maatskaplike probleme gelei, byvoorbeeld die verbrokkeling van die gesinslewe.

[Uit: New Generations History: Learner's book: Stephenson C, et al]

VRAAG 2: WAAROM HET VERSKILLENDE MAATSKAPLIKE KLASSE IN SUID – AFRIKA ONTSTAAN NA DIE ONTDEKKING VAN MINERALE?**BRON 2A**

Die bron hieronder beskryf die Suid-Afrikaanse samelewing voordat dit 'n eenheidstaat geword het.

Suid-Afrika in 1886 was nog nie een land nie. Daar was vier verskillende state. Dit was die Kaapkolonie, Natal, Transvaal en die Oranje-Vrystaat. Die Kaapkolonie en Natal is deur Brittanje as kolonies regeer. Transvaal en die Oranje-Vrystaat was Boererepublieke. Die meeste Afrika-koninkryke is verslaan, maar sommige het daarin geslaag om beheer oor beperkte hoeveelhede grond te behou.

Die goud het baie kilometers onder die grond geloop. Duisende mense het na die Witwatersrand gekom om hul geluk te soek. Mense van oorsee het in skepe gekom, en het van regoor Suider-Afrika in ossewaens of te voet gereis en lang afstande gestap. Namate meer spoorlyne gelê is, het meer mense per trein gekom.

[Uit: Focus History Learner's book: Johanesson, B, et al]

BRON 2B

Die bron hieronder beklemtoon die skepping van die kapitalistiese klas in Suid-Afrika wat met die minerale revolusie in die 19de eeu begin het.

Dit was te duur vir individue om 'n goudmyn te bedryf. Baie masjinerie was nodig en duur tegnologieë moes ontwikkel word. Leierskap in die vroeë goudmyn dae is verskaf deur 'n klein groepie nou bekende mans, waaronder Cecil John Rhodes, Barney Barnato en Alfred Beit, wat reeds hul fortuin in die diamantmyne gemaak het. Hierdie mans het gou in vennootskap begin werk en mynmaatskappye geskep.

In 1899 het die myneienaars – ook bekend as die Randlords – saamgespan om 'n myneienaarsvereniging genaamd die Kamer van Mynwese te stig. Dit het 'n baie magtige vereniging geword wat sy mag gebruik het om die myneienaars te bevoordeel. Hulle het saamgewerk om saam te stem oor hoe om algemene probleme te hanteer – hoe om werkers te vind en hoe om lone so laag as moontlik te hou. Die winste uit die myne is belas en die belasting is aan die Transvaalse regering betaal.

[Uit: Focus History Learner's book: Johanesson, B, et al]

BRON 2C

Die bron hieronder beskryf hoe verskillende rasse in Suid-Afrika behandel is, wat gelei het tot die skepping van 'n arm swart migrerende arbeidersklas.

Vir die wit owerhede was die belangrikste oorweging egter om 'n arbeidsaanbod te verseker en swart mededinging op die grond te ondermyn. Verowering, grondonteiening, belasting en paswette is ontwerp om swart mense van die grond af te dwing en hulle na arbeidsmarkte te kanaliseer, veral om in die behoeftes van die myne te voorsien.

Geleidelik is die alternatiewe wat vir Afrikane beskikbaar was, gesluit, en die agteruitgang van die plattelandse/ opstalekonomie het loonarbeid toenemend noodsaaklik gemaak vir oorlewing. Die integrasie van Afrikane in die opkomende stedelike en industriële samelewing van Suid-Afrika moes hierdie ontwikkelings gevolg het, maar korttermyn, herhalende arbeidsmigrasie het werkgewers en die owerhede gepas, wat probeer het om die stelsel te verskans.

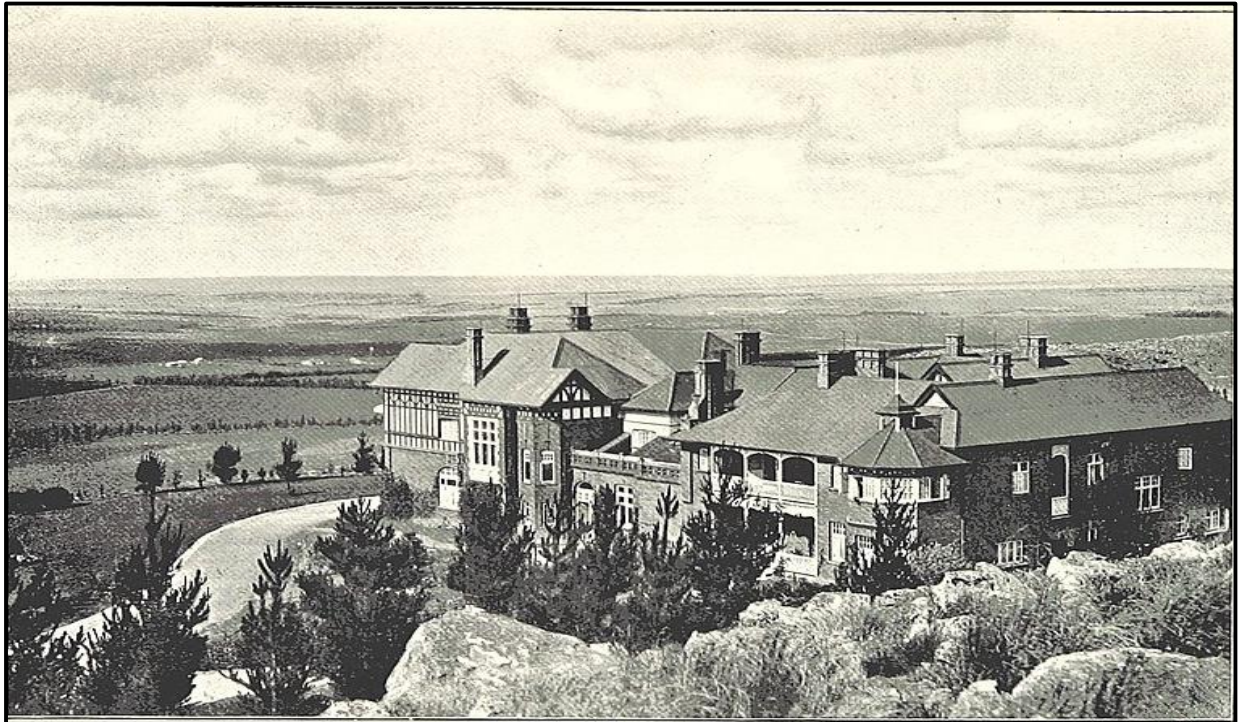
Die geslote kampongs wat op die diamantvelde baanbrekerswerk gedoen het, as 'n manier van migrerende arbeidsbeheer, is by die goudmyne herhaal. Die behoud van gemeenskaplike gebiede waaruit migrante getrek kon word, het lone verlaag deur Afrikane regte binne die stedelike gebiede te ontnem en hul gesinne en afhanklikes op bestaanserwe in die reservate te hou.

Afrikane kan van basiese regte ontnem word as die fiksie volgehou kan word dat hulle nie in "wit Suid-Afrika" hoort nie, maar in "stamgemeenskappe" waaruit hulle gekom het om in die "wit man se behoeftes" te voorsien. Waar swart gesinne 'n houvas in die stedelike gebiede gekry het, het plaaslike owerhede hulle tot gesegregeerde "plekke" beperk.

[Uit: The History of South Africa - ShowMe South Africa (showmesa.co.za): Accessed 22/07/2024]

BRON 2D

Die foto hieronder is 'n foto van die First of the Randlord herehuse, Hohenheim. Dit was die tuiste van Sir Lionel Phillips en sy vrou Lady Florence Phillips. Dit was die eerste huis wat in 1892 tot 1894 in Parktown gebou is.



[Uit: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?search=Randlords&title=> Accessed: 22/07/2024]

VRAAG 3: WAT WAS DIE IMPAK VAN DIE NATURELLE GRONDWET VAN 1913 OP DIE SUID-AFRIKAANSE SAMELEWING?**BRON 3A**

Die bron hieronder gee duidelikheid hoekom dit belangrik geword het om die Naturelle Grondwet aan te neem.

Aan die begin van die 20ste eeu het die meeste Afrikane in Suid-Afrika in die reservate of op wit grond buite die reservate gewoon en gewerk. Hierdie Afrikane was óf loonarbeiders óf huurders.

Daar was drie soorte huurders:

- Kontanthuurders (huurders) – betaal huur kontant aan die grondeienaar
- Arbeidshuurders – het vir die grondeienaar gewerk in ruil vir die gebruik van die grond vir hulself;
- Deelsaaiers – het die grond van 'n wit boer gebruik en die oes met hom gedeel

Deelgewasse het beide die wit en die deelboer bevoordeel. Die ryker wit grondeienaars was gekant teen deelgewasse omdat hulle gekla het dat dit hul goedkoop arbeid wegneem, aangesien Afrikane verkies om deelboere eerder as laagbetaalde plaaswerkers te wees.

Hulle het 'n beroep op die regering gedoen om deelgewasse onwettig te maak. Voor die Naturelle Grondwet van 1913 kon Afrikane grond koop wat van hul voorouers deur die blankes teruggeneem is. Baie wit grondeienaars was ontevrede oor hierdie swart kompetisie vir grond en het 'n beroep op die regering gedoen om swart grondbesit te beperk.

Grootliks as gevolg van die druk van die polities magtige wit boere, het die regering die Wet op Inboorlinge van 1913 goedgekeur. Om te verhoed dat Afrikane met blankes in die grondmark meeding en om deelpagters en kontanthuurders te dwing om loonarbeiders of arbeidshuurders te word.

[Uit: New Generations History: Learner's book: Stephenson C, et al]

BRON 3B

Die bron hieronder beskryf die aaklige omstandighede waarin baie swart mense hulself bevind het nadat hulle deur die Naturelle Grondwet van 1913 van die land af gestoot is.

Die gevolg was dat duisende swart mense, wat nie sulke werk kon kry nie, of dit dalk nie wou hê nie, van die plase af gegooi is, dikwels met hul vee. Hulle het rondgedwaal – mans, vroue en kinders – in alle weersomstandighede en probeer om 'n plek te vind waar hulle kon bly. Die wet het ook bepaal dat dit verbode was om grondlose swart persone 'n blyplek te gee en kon 'n straf van 100 pond (destyds baie geld) of ses maande gevangenisstraf opgele word. Die reservate was dikwels baie ver weg, en het ook al hoe meer oorvol geraak. Toestande daar was baie swak, met gronderosie, wanvoeding en siektes wat toegeneem het.

[Uit: Focus History Learner's book: Johanesson, B, et al]

BRON 3C

Die bron hieronder verduidelik die ervarings van Sol Plaatje wat deur Suid-Afrika gereis het om die uitwerking van die Grondwet op inheemse Suid-Afrikaners aan te teken.

In 1913 het hy (Sol Plaatje) deur dele van Suid-Afrika gereis om die toestande van swart mense na die aanvaarding van die Naturelle Grondwet waar te neem en daarvoor verslag te doen. Dit het gelei tot die publikasie in 1916 van sy boek, *Native Life in South Africa*.

Die eerste sin van sy nou bekende boek lui: 'Toe hy op Vrydagoggend, 20 Junie 1913 [die dag toe die Naturelle Grondwet aanvaar is], het die Suid-Afrikaanse inboorling homself bevind, nie eintlik 'n slaaf nie, maar 'n paria [uitgeworpene] in die land van sy geboorte'. In hierdie boek vertel Plaatje uit die eerstehandse ervaring van die lyding van daardie swart mense wat dakloos gemaak is ná hul gedwonge verwydering van plase in wit besit. Hulle het op die platteland rondgedwaal op soek na skuiling en blyplek. Dit het gelyk, skryf hy, 'asof hierdie mense soos vlugteling was wat uit die oorlog ontsnap het, met die vyand wat hard op hul hakke druk'.

[Uit: Focus History Learner's book: Johanesson, B, et al]

BRON 3D

Die foto hieronder is van Sol Plaatje, die stigterslid van die ANC en aktivis wat op sy fiets deur Suid-Afrika gereis het en die lyding van inheemse Suid-Afrikaners ná die aanvaarding van die Wet op Inheemse Grond van 1913 aangeteken het.



[Uit: Sol Plaatje and the antinomies of writing against 'South Africa' – The Mail & Guardian (mg.co.za):
accessed 27/07/2024]

ERKENNING

1. <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?search=Randlords&title>
2. Sol Plaatje and the antinomies of writing against 'South Africa' – The Mail & Guardian (mg.co.za)
3. Stephenson C, et al, *New Generations History: Learner's book*, Maskew Miller Longman, Cape Town, 2017
4. Stephenson, C, et al, *New Generation History Grade 10: Learners' book*, New Generation, Durban, 2013
5. The History of South Africa – Show Me South Africa (showmesa.co.za)